ШПОНЬЧИНЕ ЖИТТЯ ТА СМЕРТЬ

Пролог

Зізі не відразу змінила своє аристократичне ім'я на вульгарне ім'я Шпонька. Була вона шляхетного походження, і в книзі собачих родів її ім'я значилося на боковому розгалуженні, що відходило від Більбі (князя Гончакова) та Мімі (графині Гусакової). Більбі був папашею, а Мімі мамашею.

Отже, князівська кров текла у жилах Зізі. Як же пишемо ми про Шпоньчине життя та смерть, то лише віддаючи данину тій грубій черні, тим "варварам"-більшо-викам, що таке ім'я їй дали, а не з бажання образити шляхетного нащадка Більбі та Мімі.

Автор, крім того, грубий прозаїк і не любить відходити від сучасного дня в прекрасну напівмістичну старовину. Зізі — то містика минулого, а Шпонька — це реальне сьогодні.

Зізі родилась болонкою, бо шляхетні батьки її були теж болонками. Болонка нічого спільного не має з Булон-

1 Уривок, взятий у квадратні дужки, у видання 1932 р. не ввійшов.

ським лісом, так само, як "Гапка" з "гаптуванням", а т0му я й мовчу про цей ліс. Нехай про це скажуть ліричніші за мене поети.

Зізі не пам'ятає своїх батьків, як то й личить шляхетній дитині, бо виховувалась на шляхетній псарні німця Шполя. Вона б, може, і не знала імен своїх папаші та мамаші, коли б Шполь, розхвалюючи її корнетові Жанові ЦІомполову, не прочитав тричі зряду її блискучого родоводу.

Причини ж, що привели корнета Жана Шомполова на шляхетну псарню Шполя, були такі.

І. Початок кар'єри

Вендета, найпрекрасніша з жінок заміської ресторації "Східна зоря", хитаючи чудовою ніжкою в елегантській лакерці, арфою Еола продзвеніла:

— Я чогось хочу!

(Поети, не хитайте головами недовірливо, еолова арфа, коли вона не старе заіржавіле залізо, а гарненька женщина, може мелодійно дзвеніти й хрипкими "ч", "г", "с" та "х").

Жан Шомполов рухами, властивими найліпшим представникам шляхетної юнкерської культури, довів свою готовність до всього.

— О Вендето, ваше бажання для мене закон!., закон!.. Вендета дивилась томно на кінчик лакерки й придумувала, чого саме їй хочеться.

Жан совався на стільці.

— Я хочу... собачку!..

Чому вона сказала собачку, а не слона або крокодила, вона й сама не знала. Так язик повернувся.

"Ідіотка, дура, курячий мозок, бараняча лопатка, бал-Да, мідний лоб!" Так одчитувала сама себе Вендета за собачку, але на цей раз не звучала еолова арфа — трясця їй у струни!

"Чому собачка, а не нова сукня або хоч перстень?"

Це "чому" й було причиною візиту корнета Шомпо-лова до шляхетного псаря Шполя одного аристократичного ранку о четвертій годині дня. (Аристократичні ранки завще запізнюються).

II. Перші кроки

Зізі — найліпший зразок собачої дегенерації на ніжках, не товщих за олівець, та з мордочкою короткодзьобої качки,— перші кроки у практичному житті зробила на перському килимі в будуарі Вендети.

Після шорстких повстяних постілок псарні це було добре. Зізі згадала свій родовід і задріботіла по кімнаті, але раптом вона побачила, що той "смердючий" (як назвала вона собі в умі Жана) почав кусати за руку Мотрю. (Зізі женщин називала Мотрями, бо перший екземпляр прекрасної половини людського роду, що спіткала вона на своєму житечному шляху, всі називали Мотрею).

Смердючий, покусавши руку, почав кусати Мотрю за шию, потім за спину, далі за груди і, нарешті, за ногу вище коліна. Мотря не кричала й не збиралась кусати смердючого.

"Шукає блохи",— компетентно вирішила Зізі і раптом поперед себе побачила кислооку паршиву собачку, що й собі дивилася на неї.

— Геть звідси, паскудо! — прогавкала Зізі. Відповіді не почула, але бачила, що та теж щось їй

гавкала.

— Ти не маєш права бути тут,— ляскотіла Зізі,— я шляхетного роду, а ти мурло, парвеню!.. (Простого походження) .

"Парвеню" теж гавкало, але за своїм голосом Зізі не чула відповіді.

— Ах, яка чудесна собачка! — задзвеніла Мотря своїм переливчастим голосом.— Гляньте, мсьє Жан, як воно кумедно гавкає.

Жан, він же й смердючий, певно, вишукавши всіх бліх, підійшов до Зізі і взяв її на руки.

— Це найліпший зразок породи!..— і він довго та плу-танно пояснював походження Зізі.

III. Спостереження Зізі

Дні проходили швидко. Але Зізі так і не могла розв'язати двох питань: перше, де бралися у Мотрі блохи, які вишукували смердючі (так охрестила Зізі всіх мужчин), коли її, Зізі, жодна не вкусила, а друге, чому всі смердючі звуть Мотрю Вендетою, а друга Мотря, грубша, од якої смачно пахло печенею, звала цю Мотрю Параскою Михайлівною.

Одного разу пахуча Мотря увійшла в кімнату й урочисто промовила:

— Війну оголошено. Н-ський полк завтра йде в похід. —— Невже? Треба поспішити, щоб Жан купив обіцяного кулона...

Смердючий прийшов увечері й був якийсь не такий, як завше. Він вимазався чимсь рудим, і навіть ґудзиків не видко було...

— Ах, Жан, ви вже в похідному одягу!..— вигукнула Мотря і, закривши обличчя руками, загавкала.

Зізі дивилася на неї з німим запитанням.

— Не плачте, Вендето, я мушу їхати... обов'язок дворянина й офіцера захищати царя та вітчизну...

Смердючий щось довго та врочисто говорив і, вкусивши Мотрю за лоба, вийшов, цокаючи острогами.

Як вийшов він, Мотря випросталась, витерла обличчя хусткою і прогавкала:

— Сволоч! Верзе за царя та вітчизну, а про кулона нічичирк...

Зізі зрозуміла, що Мотря сердиться, і залізла під крісло.

Цей смердючий більше не приходив, а почав вчащати інший, що припахав кішкою, а це дуже нервувало Зізі.

IV. Зміни

Зізі не розумілася на календарі — бухгалтерія старого Хроноса її не обходила. Визначних якихось подій не траплялося, коли не рахувати прищемленого хвоста та вимазаного гірчицею носа.

Смердючі старанно вишукували бліх у Мотрі. Пахуча Мотря добре годувала Зізі, і життя котилось, як по маслу.

Перша зміна трапилась, як у повітрі запахло дичиною 1 з стріх капало.

Мотря увійшла до покою і нервово загавкала, схилившись на крісло, точнісінько, як тоді, коли перший смердючий востаннє укусив її за лоба.

Пахуча Мотря одхилила двері й стала руки в боки н& порозі.

Ах, ці грубіяни викидають нас! — вигукнула просто Мотря. Вона заломила руки, і до Зізі упав згорнутий

папір. Коли б Зізі була письменна, вона могла б на одному боці прочитати: "виїхати в триденний термін... приміщення під шпиталь..."

Але Зізі неписьменна. Вона обнюхала папірець — він смердів кішкою. З лютістю леопарда почала шматувати його Зізі, аж Мотря нагнулась і взяла Зізі на коліна.

— Любе звірятко!.. Ти розумієш, що мене зобижають злі люди.

Зізі лизнула щоку Мотрі і подумала: "Яка солона!"

Але день кінчився дуже весело. Прийшло багато смердючих у білих фартухах і почали виносити все з приміщення. Зізі плигала через стільці, бігала між перекинутою меблею, а за нею ганявся чорнявенький у пальті і казав смердючим у фартухах:

— Оце, і оце, і те на окремі підводи — це піде до крамниці. Оту купку речей лишіть, їх я не купував.

Але й купку речей згодом забрали, і Зізі сіла з Мот-рею на крісло з колесами, смердючий хляснув по конях, і вони покотились.

Було весело. На вулицях ішли люди й несли червоні килимки на палицях.

"Певно, сушать",— подумала Зізі.

Приїхали до будинку сірого й брудного і зайшли до кімнати. Згодом туди внесли речі і розташували.

Не було килимів і дзеркал, а проте "нічого собі псарня", подумала Зізі й заснула з утоми під самітною канапою.

V. Що було далі

Пахуча Мотря не з'явилася, а Мотря просто почала приємно пахнути смаженим.

Одного разу почула Зізі вибухи. Злякано замоталась по "псарні", але швидко стомилась, сіла в куточок і завила голосно, смикаючи своєю качиною мордочкою.

У повітрі пахло тисячами кішок.

Мотря сиділа ввесь час у хаті, вибігаючи лише ненадовго кудись у темний коридор.

Як стемніло й вибухи замовкли, у кімнату ввійшла Мотря, а з нею той старий смердючий. Зізі радісно замоталась коло його ніг і помітила, що на лапах у смердючого немає блискучих брязкалець.

_ Треба пересидіти кілька день... Гадаю, не виженете?..

— Що ви, Жане, сідайте, скидайте шинелю, а як хто зайде, ховайтесь під ліжко...— Вона старанно замкнула двері.

— Ну як? — промовила Мотря.

— Місто захопила ця наволоч... Наших розстрілюють... Зізі з крісла стежила за Мотрею та смердючим. Вони

сиділи оддалік одне від одного.

"Тут, певне, немає бліх",— зробила Зізі висновок із своїх спостережень.

VI. Темної ночі

Темної нбчі прокинулась Зізі й на неї найшла млость. Сіла вона на задні лапки в куточку канапи й тихенько завила:

— Гів... в... гів... і-і-і-в..! Мотря прокинулась і покликала.

— Зізі, ходь сюди!..

Зізі скакнула до неї на ліжко, і млость одійшла від собачої душі.

Смердючий заворушився у кутку кімнати і запитав спросоння:

— Що там?

— Нічого, Жан, це Зізі чогось нервується... Тиша.

— Хтось грюкає дверима... Чи не до нас? Жан зашарудів у темноті, одягаючись.

Раптом грякнуло поблизу дверима й почулися голоси:

— В якій?..

— А ось...

В кімнаті творилось щось неймовірне. Розпатлана Мотря застібала кофточку, а якісь смердючі тримали Жана за руки...

— Ну, швидше ж ти, бариня задрочена!

Потім вони всі гуртом вийшли, замкнули двері, а Зізі лишилася одна в темній кімнаті.

Сіла в куток і завила жалібно, жалібно...

VII. Зізині хрестини

— У нас ордер на цю кімнату... всі речі й меблі мусять лишатись на місці...

Посеред кімнати стояв незнайомий смердючий, а коло нього блакитноока Мотря у кашкеті та чоботях.

— Коли ордер, то займайте! — з запобігливою посмішкою промовив управдом.

— Ге, та тут і собачка лишилася! — радісно вигукнула нова Мотря і взяла Зізі на руки...

— Товаришу управдом, ви не знаєте, як її звуть?

— Ні, не знаю...

Блакитноока Мотря розглянула Зізі з усіх боків і нарешті весело засміялась...

— Товаришу Василю, яке я хороше ім'я вигадала цій звірині... Краще не можна...

— Ну? — обернувся Василь, що розглядав кімнату.

— Шпонька... Ха-ха-ха-ха!..

Василь усміхнувся і подивився на Зізі.

— Ай правда, що Шпонька, краще не вигадати... Нові господарі не знали родоводу Зізі... то пак,

Шпоньки, і весело реготались, а Шпонька, ображена, відійшла в куточок і тихенько лягла.

"Які грубі ці люди",— думала вона. Але через якийсь час Шпонька забула образу, собача порода святкувала перемогу над "культурними традиціями" — нові господарі дали їй огузок ковбаси зі смачним мотузочком та шкуринку хліба. Шпонька їла все те й радісно вищала.

У "псарні" не пахло більше кішкою.

VIII. Нові господарі

Дні були не такі, як раніше. Шпонька почала бігати на двір і зазнайомилась із багатьма цікавими собачками. Життя потекло барвисто й цікаво.

Одного разу блакитноока Мотря вийшла за ворота й покликала Шпоньку з собою.

Йшли вулицями, занесеними снігом, і хоч холодно було Шпоньці, зате цікаво. Далі вулиці стали вужчі, а будинки менші. Нарешті зупинилися коло великої брами і зайшли в просторий двір.

Безліч незрозумілих пахощів плавало в повітрі, 1 Шпонька радісно загавкала. Назустріч ішов чорний чоловік і, зобачивши блакитнооку Мотрю, радісно вигукнув:

_ Ба, товаришко Олю! Нарешті ви до нас. Ходімте в

осередок, там усі на вас чекають...

У накуреній кімнаті було багато людей. Галас, крики, і Ціпонька незадоволено загавкала.

— А це хто з собачкою?

— Це товаришка Оля,— сказав чорний, посміхаючись,— вона без собачки не може...

Блакитноока Мотря засміялась і врочисто піднесла руку вгору:

— Для охорони революційних заслуг товариша Андрія од зазіхання всесвітньої буржуазії дарую цього цербера, іменованого Шпонькою, осередкові ІЧ-ського машинобуді-вельного заводу!..— Загальний регіт був нагородою блакитноокій Мотрі.

Шпонька здивовано озиралась. А люди змінили вирази своїх облич на серйозні і сіли навколо столу. Про Шпоньку забули.

IX. Несподівана та трагічна смерть Шпоньки

Як сутеніло, вийшли з заводського двору блакитноока, чорний та Шпонька.

Двоє людей щось тихо розмовляли, а Шпонька бігла позаду і ловила незнайомі запахи в морозному повітрі.

Раптом загудів трамвай десь іззаду і в цей час з протилежного кінця вулиці почулося:

— Зізі!..

То був голос старої господарки, і він пронизав електричним током тіло Шпоньки. Шпонька вискочила наперед блакитноокої та чорного і побігла через вулицю.

Трамвай наближався, і блакитноока побачила, як Шпонька зникла під колесами...

Через хвилю над роздертою надвоє Шпонькою стояла блакитноока з чорним та якась невідома їм жінка.

— Бідна, бідна Зізі!..— важко зітхнула стара, Шпонь-чина Мотря.

— Ходімо, Олю, охота дивитись на це...— промовив Шорний, і вони пішли своєю дорогою.

А Шпоньчина душа полинула білою хмаркою до престолу свого собачого господа бога!

Епілог

Не думайте, любий читачу, що я хотів вивести тут якусь мораль. Щоправда, Шпонька загинула, побігши на клич старого життя, але вона могла б і не загинути, коли б не випадковий вагон трамвая...

Проте, коли хочете, робіть з цього мораль. Це буде зайвим приводом похвалити автора.